

Bilgi Toplumu ve Demokrasi İlişkisi Bağlamında Rusya Federasyonu

Banu ERDOĞAN ÇAKAR¹ ve Muhammed ÜLGER²

Öz

1970'lerden itibaren sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçiş sürecine adım atılmıştır. Enformasyon, bilişim ve teknoloji temelli yaşanan bu dönüşüm kültürel, ekonomik ve politik düzeyde toplumsal değişiklikleri beraberinde getirirken, teknolojinin toplumu özgürleştirerek katılımcı bir demokratik ortam oluşturacağına dair öngörülerini de güçlendirmiştir. Bu dönemde uyum sürecine giren ülkeler modern dünyanın gerisinde kalmamak için bütünleşme sürecinde yaşanacak problemlere karşı stratejiler geliştirmiş, günceli takip etme gayreti içerisinde olmuşlardır. Literatüre dayalı bu bilgilerden yola çıkılarak çalışmada bilgi toplumu kazanımları sonucunda değişen çehresi ile demokrasi ve bilgi toplumu ilişkisi, Rusya Federasyonu'nun bu konudaki stratejileri ve uygulamaları üzerinden ele alınmıştır. Rusya'nın demokrasi bağlamında bilgi toplumu olma yolundaki mevcut durumunu ortaya koymanın amaçlandığı çalışmada, demokrasinin; temel hak ve özgürlükler, siyasal temsil, siyasal katılım, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti temel unsurlarından yola çıkılarak Rusya'nın bu prensipler çerçevesinde bilgi toplumuna entegre olabilmek için yaptığı atılımlar alan yazına yönelik literatür taraması ve belge incelemesi yöntemiyle incelenmiştir. Ülkedeki demokrasi işleyişinin bilgi toplumu olma sürecine nasıl yansıdığı ve bu süreçte karşılaşılan problemler somut örnekler üzerinden ele alınmıştır. Bu bağlamda Rusya'nın bilgi toplumu olma sürecindeki stratejilerini analiz etmek, ülkenin demokratik ve bilgi temelli gelişimini değerlendirme açısından önemlidir. Çalışmada genel olarak Elektronik Rusya Hedef Programı kapsamında başlatılan faaliyetlerde demokrasinin gelişimine katkıdan ziyade ülkenin alt yapı güçlendirilmesine odaklanıldığı ve bu konuda da amaçlananın yerine getirilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi toplumu, Demokrasi, e-devlet, Rusya Federasyonu

In the Context of the Relationship between the Information Society and Democracy: The Case of the Russian Federation

Abstract

Since the 1970s, a transition from an industrial society to an information society has been underway. This transformation, characterized by information, communication, and technology, has brought about societal changes at cultural, economic, and political levels, reinforcing expectations that technology would liberate society, creating a participatory democratic environment. Countries undergoing this period of transition have developed strategies to address the challenges of integration in order not to fall behind in the modern world, striving to keep pace with current developments. Building on this literature, the study examines the relationship between democracy and the information society, with a focus on the changed landscape resulting from the gains of the information society, as well as the strategies and practices of the Russian Federation in this regard. The study aims to elucidate the current status of Russia in the context of democracy and its path towards becoming an information society. Within this framework, the research examines Russia's efforts to integrate into the information society based on fundamental elements of democracy, including fundamental rights and freedoms, political representation, political participation, equality, rule of law, and the principle of a state governed by law. The study employs a literature review and document analysis method to investigate how the functioning of democracy in the country is reflected in the process of becoming an information society and addresses the problems encountered in this process through concrete examples. Analyzing Russia's strategies in the process of becoming an information society is crucial for evaluating the country's democratic and knowledge-based development. The study concludes that, overall, the activities initiated under the Electronic Russia Target Program have focused more on strengthening the country's infrastructure rather than contributing to the development of democracy, and the intended objectives have not been achieved in this regard.

Key Words: Information Society, Democracy, e-Government, Russian Federation

Atf İçin / Please Cite As:

Erdoğan Çakar, B. ve Ülger, M. (2024). Bilgi Toplumu ve demokrasi ilişkisi bağlamında Rusya Federasyonu. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*, 9 (1), 66-78. Doi: <https://doi.org/10.58648/inciss.1470786>

¹ Yrd. Doç. Dr. - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İletişim Fakültesi, banu.erdogancakar@manas.edu.kg,

 ORCID: 0000-0002-0632-5098

² Yüksek Lisans Öğrencisi - Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İletişim Fakültesi, muhammed.ulger@manas.edu.kg,

 ORCID: 0009-0008-4277-9602

Giriş

Toplumların tarihini üretim biçimlerinin değişimi etkilemiştir. Dönüşümün yönlendirmesiyle yaşanan süreç ekonomi temelli bakış açısıyla üretim biçimleri açısından dönemlere ayrılmış ve adlandırılmıştır. Tarım ile geçimini sağlayan bir topluma tarım toplumu, makinenin icat edilmesiyle insanların artık fabrikalarda üretime başladığı döneme sanayi toplumu tanımlaması yapılmıştır. 1970'ler itibari ile de bilgi merkezli üretimin başlamasıyla içinde bulunduğumuz dönem bilgi toplumu olarak nitelendirilmeye başlamıştır. Tarım toplumunda ekip biçerek toprağa sahip olmak zenginlik göstergesi iken, sanayi toplumunda toprağın yerini makineler almış ve zenginliğin göstergesi sermaye malları olmuştur. Bilgi toplumunda ise maddi sermaye yerini kısmen zihinsel sermayeye bırakmıştır. Bilgi ile artık mevcut ekonomik sistemler bilgi ekonomisine entegre edilmiştir. Elbette yaşanan bu değişim ve dönüşüm sadece ekonomi temelli olmamış, toplumun tüm yapılarında etkisini hissettirmiştir. Ortaya çıkan gelişmeler ışığında mevcut kavramların farklı yöntemlerle çözümlenmesi ve yeniden tanımlanması gerekmiştir. Yeni tanımlamalar kavramın sadece kendisini değiştirmemiş, bir domino taşı misali tüm alanları etkilemiştir.

Kondratieff'e göre beşinci, Toffler'a göre ise üçüncü değişim dalgasını yaşadığımız yeni dönem ve ilişkisinde gelen değişimler bireylere verilen hak ve özgürlüklerin güncellenmesi yönünde görüşler ortaya çıkarmıştır. İki yüzyıl öncesinde Jean Darcy iletişim hakkını "işitme ve duyabilme hakkı, bilgilendirme ve bilgilendirme hakkı" olarak tanımlamıştır. Bu tanımlama dönem insanın ihtiyaçları için yeterli iken; modern toplumda yaşayan bireyler için fikir beyan etme, kaynaklara özgürce erişme ve hatta iletişim araçlarının yönetiminde söz sahibi olma gibi haklarla tanımlamanın genişletilmesine ihtiyaç duyulmuştur (Timisi, 2003:10). Nasıl ki ilkel insandan bugüne ihtiyaçlarımız değişti ve bu doğrultuda kavramlarda yapısal değişiklikler olduysa, siyasi yapımızda da ihtiyaçlarımız zamanla değişikliğe uğramıştır. İhtiyaçların giderilmesi amacıyla yapısal değişikliklere ve politik/anayasal sistemde güncellemelere ihtiyaç duyulduğu fikri ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, demokrasi kavramının yeterliliği de sorgulanarak, mevcut sistemin bireylerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz olduğu düşüncesiyle katılımcı demokrasi gibi alternatif çözüm önerileri geliştirilmiştir. Çoğunluğun sesi olarak kullanılan demokrasi mevcut yapıya uyum sağlayamamaktadır. Toffler'ın üçüncü dalga olarak tanımladığı bilgi toplumunda kitleler artık eski önemini yitirmiştir. Bunun yerine azınlıklar güçlenmiş ve artık çoğunluğu temsil etmek güncelliğini yitirmiştir. İkinci dalga insanı bunu bir çeşitlenme fırsatı olarak görmek yerine ayrımcılık olarak görmektedir ama demokrasi ancak bu çeşitliliğin kabulü ile sağlanmaktadır (Toffler, 1980:514). Bilgi toplumunun dokusuna uyan azınlık temelli demokrasidir. Bu da temsilci demokrasiden uzaklaşıp insanların bizzat kendilerini temsil ettiği bir sistemle, alternatif kurumların oluşturulması ile sağlanabilmektedir.

Geldiğimiz noktada bilgi toplumunun getirileri, demokrasinin işleyişini etkileyen ve bu sürecin işlemesine katkı sağlayan çok yönlü bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda bilgi toplumu demokrasiyi güçlendirirken, beraberinde yeni zorluklar ve riskler de getirmektedir. Bu nedenle demokrasinin bu değişen dinamiklere uyum sağlaması ve bilgi toplumunun olumsuz etkilerinin yönetilmesi gerekmektedir. Ülkeler bazlı bu sürecin nasıl yönetildiğinin ve bilgi toplumuna entegre durumunun analiz edilebilmesi için öncelikli olarak demokrasinin unsurlarının belirlenmesi gerekmektedir. Demokrasinin unsurlarına dair yapılan literatür taramasında özgürlük ve eşitlik, siyasal temsil, siyasal katılım ve haklar (Demir, 2010); özgürlük, eşitlik, halk yönetimi ve çoğunluk ilkesi (Çetin 2010); temel hak ve özgürlükler, siyasal temsil, siyasal katılım, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti (Çil, 2015:38-63) gibi unsurlarla karşılaşılmaktadır. Çalışmalara genel olarak bakıldığında öne çıkan temel unsurların temel hak ve özgürlükler, siyasal temsil, siyasal katılım, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti odaklı olduğu görülmektedir. Literatüre dayalı bu bilgilerden yola çıkılarak çalışmada bilgi toplumu ve bilgi toplumunun kazanımları sonucunda değişen çehresiyle demokrasi ilişkisi incelenmiştir. Rusya'nın bu ilkeler ekseninde bilgi toplumuna entegre olabilmek için yaptığı hamleler ele alınmıştır. Bu amaçla betimsel analiz yapılarak, Rusya'nın demokrasi ile bilgi toplumu olma yolundaki mevcut durumu ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Yöntem

Bu çalışmada, bilgi toplumu kazanımlarının demokrasi üzerindeki etkisi ve bilgi toplumu ile demokrasi arasındaki ilişki, Rusya Federasyonu'nun bu konudaki stratejileri ve uygulamaları üzerinden incelenmiştir. Rusya'nın demokrasi bağlamında bilgi toplumu olma yolundaki mevcut durumunu belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmada, demokrasinin temel unsurları olan hak ve özgürlükler, siyasal temsil, siyasal katılım, eşitlik, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti gibi kavramlar üzerinden Rusya'nın bilgi toplumuna entegrasyonu için attığı adımlar literatür taramasının yanı sıra, belge incelemesi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Belge incelemesi, araştırmacıların belirli bir konuyla ilgili yazılı, görsel veya işitsel materyalleri titizlikle analiz etmesini sağlayan bir yöntemdir. Bu materyaller, belirli bir araştırma sorusunu yanıtlamak veya belirli bir konuda bilgi edinmek için kullanılabilir. Araştırmacılar, topladıkları bu materyalleri dikkatlice inceleyerek, içerdikleri bilgileri anlamaya ve yorumlamaya çalışırlar. Bu şekilde, belge incelemesi aracılığıyla, araştırılan konu hakkında derinlemesine bir anlayış elde edilir ve araştırma sorularının cevaplanmasına yardımcı olur (Balaban Salı, 2018:151-152). Ülkedeki demokrasi işleyişinin bilgi toplumu olma sürecine nasıl yansıdığı ve bu süreçte karşılaşılan problemler özellikle devlet organları ve sivil toplum kuruluşları tarafından yayınlanan raporlar üzerinden ele alınmıştır

Bulgular

Bilgi Toplumu Olma Yolunda Rusya

Bilgi toplumu olma süreci toplumu ekonomik, siyasi ve kültürel boyutlarda etkilemiş ve peşi sıra yeni kavramlar, problemler, çözümler getirmiştir. Bilgi toplumunda gelişen teknolojinin hayatın zorluklarına büyük ölçüde yardımcı olduğu aşıkârken, bu çözümlerden genellikle gelişmiş ülkelerin faydalandığı da bir gerçektir. Gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkeler ise hazırbulunuşluk düzeyi gereği toplumsal değişim ve dönüşümler sürecinde bir takım adaptasyon problemleri yaşamaktadır. Burada gelişmiş ülkelerden kast edilen genel değerlendirmede kişi başına düşen gayri safi milli gelirdir. Ancak bir ülkeyi bilgi toplumu açısından değerlendirecek olursak sadece o ülkenin gayri safi milli gelirine değil bu gelirin ne kadarını bilgi sektörüne yatırdığına da bakmak gerekmektedir.

Ekonomik gelişimin en önemli göstergesi olan gayri safi milli gelir ülkedeki nüfusun yaklaşık olarak refah seviyesini göstermektedir. Dünya Bankası, refah düzeylerini analiz edebilmek için gayri safi milli gelire göre ülkeleri üç kategoride sınıflandırmaktadır. Kişi başı milli geliri 12.616 dolar ve üstü olan ülkeleri yüksek gelirli, 12.615 dolardan 1.036 dolara kadar olan ülkeleri orta gelirli, 1.035 dolardan az olan ülkeleri de gelir düzeyi düşük ülkeler olarak tanımlamaktadır. Dünya Bankası'nın 2021 yılında yapmış olduğu ve 2022 yılında ilan ettiği istatistiğe göre 213 ülke arasında kişi başı milli geliri 12.172 dolarla Rusya 84. Sıradadır. Bu tanımlamaya göre Rusya orta gelirli yani gelişmekte olan ülke kategorisindedir. Ancak Rusya'yı bilgi toplumu açısından değerlendirebilmek için gelirin ne kadarını bilgi sektörüne dolayısı ile de eğitime ayırdığına bakmamız gerekmektedir. Yine Dünya Bankası'nın 2022 yılında ilan ettiği eğitim harcamaları istatistiğine göre 183 ülke arasından %14,3'lük harcamasıyla Rusya 84. sıra yer almıştır (World Bank Group, 2022). Bu bilgilere göre Rusya'nın milli geliri ile paralel bir şekilde eğitim harcamalarına bütçe ayırdığı söylenebilir. Ancak burada dikkat çeken nokta 2015 yılındaki istatistiklerde 13.220 dolar milli geliri ile Rusya 57. sırada yer alırken, eğitim harcamaları açısından 153 ülke arasında %4,1 oranı ile 98. sırada yer almasıdır. Bu tabloda Rusya'nın yüksek gelirli ülke kategorisinden çıkarak orta gelirli ülke kategorisine gerilemesine rağmen eğitim harcamalarında listede ilerlediği görülmektedir. Rusya en fazla harcamayı sağlık daha sonra da eğitime yapmıştır. Eğitime ayırdığı bütçenin büyük çoğunluğunu üniversite sonrası akademik çalışmalara ayıran Rusya, bu anlamda bilgi toplumu olma yolunda çaba sarf etmektedir. Ülkeler eğitime yatırım yaparak ekonomi, sağlık gibi alanlarda başarı gösterebildikleri için eğitim harcamaları sosyal gelişimin en önemli göstergelerinden biri olarak kabul edilmektedir (World Bank Group, 2022).

Rusya hızla gelişen bilgi teknolojisine ayak uydurmak için yatırımlar yapmakta, stratejiler geliştirmekte ve çalışmalar yürütmektedir. Resmi internet sitesinde (07.02.2008) ve resmi

gazetesi Rossiyskaya Gazeta'da (16.02.2008) bilgi toplumu geliştirme stratejileri adı altında genel hükümler yayımlamıştır. Yayınlanan genel hükümde; bilgi toplumu ve iletişim teknolojileri başta kamu olmak üzere tüm işletmelerin, vatandaşların gelişimini karakterize ettiği ve telekomünikasyon teknolojilerinin yaygınlaşması ile ekonominin gelişeceği, entelektüel aktivitelerin artacağı belirtilmiştir. Bu nedenle mevcut kültür, eğitim, bilimsel ve teknolojik potansiyeli iyileştirmenin kaçınılmaz olduğu ve bu doğrultuda dünya bilgi toplumu zirvesindeki bildiri çerçevesinde yasal ve siyasi olarak gerekli mekanizmaların kurulacağı ifade edilmiştir. Rusya'nın bilgi ve iletişim teknolojileri kullanarak rekabet gücünü korumayı, vatandaşının daha kaliteli yaşamasını, sosyo-politik, ekonomik, kültürel ve manevi alanlarda gelişmeyi hedeflediği belirtilmiştir. Ayrıca yayınlanan bildiride bu hedeflere ulaşabilmek için modern bilgi ve telekomünikasyon altyapısında gerekli yatırımları yaparak Rusya'nın ulusal çıkarlarına gelebilecek tehditleri engelleyecek gerekli alt yapı çalışmalarının yapılacağı bildirilmiştir. Kamu yönetimi ile vatandaş etkileşimini artırmak amacıyla sivil toplum kuruluşlarının sayısını artırmak, e-devlet bilgi sistemine erişimi kolaylaştırmak için merkezler oluşturmak, bilgi alanındaki kişi hak ve özgürlüklerini korumak için yasal düzenlemeler yapmak ve demokratik bir ortamda iletişim faaliyetlerini sürdürmek de hedeflenen gelişimler arasında yer almıştır.

Bilgi Toplumu ve Demokrasi İlişkisi Bağlamında Rusya'da Temel Hak ve Özgürlükler

Rusya Federasyonu temel hak ve özgürlüklerin tanınması, gözetilmesi ve korunmasının devlet sorumluluğunda olduğunu anayasal sistemin temellerini oluşturan birinci bölümünün 2. maddesinde taahhüt etmiştir. Anayasanın ikinci bölümünde 17. maddeden 64. maddeye kadar vatandaşlarının hak ve özgürlüklerine yer vermiştir (Rusya Federasyonu Anayasası). Bu kapsamda sosyal, ırksal, milli, dini kin ve düşmanlığa sebebiyet verecek propaganda yapmamak koşuluyla herkese düşünce ve ifade özgürlüğü tanınmış ve bu hakların gözetilmesi ve korunması devlet güvencesine alınmıştır (Solak, 2022:169).

İfade özgürlüğünün bilgi toplumunun kitle iletişim araçlarıyla özellikle sosyal medyayla etkileşimi demokratik değerleri güçlendirirken, bu değerlere zarar verebilecek potansiyel risklere de neden olabilmektedir. Kitle iletişim araçlarının devlet kontrolünde olması ifade özgürlüğünü ortadan kaldıracak en önemli risklerdendir. Bu kapsamda Rusya'nın uygulamalarına bakıldığında medyanın sadece devlet kontrolünde olduğu değil aynı zamanda kontrol altına alınmamış araçların da muhalif olarak bir fark yaratmasına imkân tanınmadığı görülmektedir. Washington Post'un Moskova muhabirleri Peter Baker ve Susan Glasser "Kremlin her Cuma üst düzey yöneticilerle toplantılar düzenliyordu. Burada haftanın beklenen haber konularını ve önerilen yaklaşımları içeren yazılı bir gündem televizyon müdürlerine dağıtılıyordu" sözleriyle yayınlar üzerinde kontrolden nasıl işlediğini açıklamışlardır (Lipman, 2005:319-320). Demokrasi açısından bir diğer önemli risk faktörü sosyal medya üzerinde getirilen kısıtlamalardır. Rusya'da, internet tüketimi son yirmi yılda çarpıcı bir şekilde artmış olsa da, özellikle sosyal medya alanında yaşanan düzenlemeler dikkat çekicidir. 2021 yılı itibarıyla nüfusun %88'i 132 milyon internet kullanıcısı bulunmaktadır. Rusya bu oran ile dünyada altıncı sırada yer almaktadır (The World Factbook, 2024). Ancak, bu artışa rağmen Rusya'da sosyal ağların özel olarak düzenlenmesi oldukça yeni bir olgudur. Düzenlemenin temelinde, yabancı sosyal ağların politikalarının Rusya'da yasa dışı olarak kabul edilen içerikler olma ihtimaline karşı alınan önlemler yer almıştır (Richter, 2021:27). Bu durum, sosyal medyanın yabancılardan gelebilecek olası "dış tehdit" aracı olarak algılandığını ve sıkı bir şekilde denetlenmeye başlandığını göstermektedir.

2012'den bu yana Rus yetkililer, muhalif görüşlere yer veren web sitelerini engelleme kapasitelerini kademeli olarak genişletmiş ve bunu mümkün kılan yasal bir sistem oluşturmak adına 2012'de, Rusya'da "yasaklanacak çevrimiçi içeriği" belirleyen bir yasa hayata geçirilmiştir. Roskomnadzor (RKN) tarafından yönetilen bu sistem, Mart 2017 itibarıyla kara listede 50 binden fazla alan adı ve iki milyondan fazla web sitesi yer almıştır. 18 Eylül 2016'daki Duma Ulusal Parlamento Seçimlerini boykot çağrısında bulunan web siteleri de bu kara listeye alınmış ve ardından engellenmiştir. Bu olaylar, yetkililerin mevcut güçlerini sembolize eden birer gösterge haline gelmiştir (British Embassy Moscow, 2017:12). Sosyal medya kullanıcılarının ifade özgürlüğü değerlendirildiğinde de aynı sertliğin devam ettiği, kullanıcıların hükümetin taleplerine uymaya zorlandıkları ya da cezalandırıldıkları görülmektedir. Rusya, Roskomnadzor'a

(RKN) geniş sosyal medya sansür yetkisi vermiştir. Şubat 2021'de bilgi, bilgi teknolojileri ve bilginin korunmasına ilişkin federal kanunda yapılan değişikliklerde sosyal ağların nasıl tasnif edilmesi gerektiği açıkça belirtilmediği için kişilerin sosyal medya ortamında ifade özgürlüğü güvence altına alınamamıştır (Altıntaş vd., 2021:4) ve zamanla çevrimiçi sansür muhalif tarafı kontrol etmenin yeni ve popüler yöntemi haline gelmiştir.

Gazeteciler, özellikle haber yapma, bilgiye ulaşma ve kamuoyunu bilgilendirme konusundaki rolü nedeniyle ifade özgürlüğünün önemli savunucularıdır. Bu bağlamda Rusya'da etkili bir gazeteci ve insan hakları savunucusu olarak tanınan Anna Politkovskaya, gazetecilerin ifade özgürlüğü mücadelesinin simgelerinden biri haline gelmiştir. Politkovskaya, özellikle Rus hükümetine ve insan hakları ihlallerine yönelik eleştiri yazılarıyla dikkatleri üzerine çekmiştir. Rus hükümetine ve askeri güçlere yönelik eleştirileri nedeniyle tehditlere maruz kalmış ve birkaç kez tutuklanmıştır. 2006 yılında, Rusya'daki siyasi durumu eleştiren bir dizi yazısı ve kitabı nedeniyle öldürülmüştür. Cinayeti dünya genelinde büyük yankı uyandırmış ve gazetecilere yönelik şiddetin vurgulanmasına neden olmuştur. Cinayetin aydınlatılması ve sorumluların adalet önüne çıkarılması süreci ise uzun ve karmaşık olmuştur. Delil yetersizliğinden zanlılar serbest bırakılmış, 7 Ekim 2021 ise dava zaman aşımına uğramıştır (Nadejdin ve Sedov, 2021).

Bilgi Toplumu ve Demokrasi İlişkisi Bağlamında Rusya'da Siyasal Temsil

Siyasal temsilin sağlıklı bir şekilde sağlanabilmesi için bazı şartlar gerekmektedir. İsteyen herkesin siyasete katılabilmesi, çoğunluğun temsil edilmesine olanak veren seçim barajı, örgütlenme ve ifade özgürlüğü, adil olan seçim sistemi öne çıkan gerekliliklerdendir (Çil, 2015:53). Bu şartlara Rusya özelinde bakıldığında, ülke vatandaşlarına devlet ve yerel yönetim organlarını seçme hakkını anayasasında bulunan 32. madde ile sağlamıştır. Mart 1990'da, Sovyetler Birliği'nin kurucu cumhuriyeti olan Rusya, tarihi bir dönemeç yaşayarak ilk çok adaylı seçimlerini gerçekleştirmiş ve siyasi farklılıklar ve çok partili sistem Rusya Federasyonu tarafından tanınmıştır (Candan, 2022:77; Bilgin, 2022:248). Rusya Federasyonu Parlamentosu 178 milletvekilli Federasyon Konseyi ve 450 milletvekilli Devlet Dumasından oluşmaktadır. Rusya anayasasının 13. maddesinde siyasi çoğulculuk ve çok partiliğin tanındığını belirtilmiştir. Federasyon Konseyinde Yedinaya Rossiya (Birleşik Rusya Partisi), Kommunisticheskaya Partiya (Komünist Parti), Liberalno-Demokraticheskaya Partiya (Liberal Demokrasi Partisi) ve Spravedlivaya Partiya (Adil Parti) olmak üzere 4 parti bulunmaktadır. Devlet Dumasında ise bu 4 partinin yanında Novıye Ludi (Yeni İnsanlar Partisi), Partiya Rosta (Büyüme Partisi) ve bağımsız milletvekilleri yer almaktadır. Yedinaya Rossiya liberal muhafazakâr olan ideolojisini 2015 yılında merkez sağ olarak değiştirmiştir. Kommunisticheskaya Partiya adından da belli olduğu üzere komünist ideolojiyi savunurken, Liberalno-Demokraticheskaya Partiya liberal demokrasiyi ideolojisi olarak belirlemiştir. Spravedlivaya Partiya ise halkın çıkarlarının her şeyin üstünde olduğu vurgusunu yaparak 21. yüzyıl sosyalizmini savunmaktadır. Mecliste çeşitliliğin temsil edilmesinde seçim barajı önemli rol oynamaktadır. Rusya daha öncesinde %7 olan seçim barajını 2016 seçimlerinde %5'e düşürmüştür. Bu değişiklik siyasi çeşitliliğin artmasına, küçük partilerin ve bağımsız adayların temsil edilme şansının yükselmesine katkıda bulunarak, daha katılımcı bir siyasi ortam oluşturmuştur. Meclisteki temsillere bakıldığında çok sesli bir dağılımın olduğu dolayısı ile de partilerin siyasi-ideolojik yapılarında bir standartlaşma olmadığı görülmektedir. Ancak meclislerin cinsiyet dağılımında siyasi gruplarda hâkim olan homojen yapı yerini erkek egemen bir yapıya bırakmaktadır. Devlet Dumasındaki 450 milletvekilinin sadece 74'ü kadındır. Seçmenini temsil eden vekillerin yaş ortalamalarına bakıldığında ise sadece 5'inin 30 yaşın altında olduğu ve meclisin yaş ortalamasının ise 53 olduğu görülmektedir. Meclisteki cinsiyet eşitliğini sağlamak adına çeşitli girişimlerde bulunulmuştur. Bunun bir örneği, 1993 yılında bir kadın hareketi olarak ortaya çıkan Rusya'nın Kadınları Partisidir. Aynı yıl yapılan ulusal parlamento seçimlerinde parti, oyların %10'unu ve buna bağlı olarak Rusya Federasyonu Devlet Dumasında 25 sandalyeyi almıştır. Parti üyeleri kadın, çocuk hakları, askeri harekâtlar başta olmak üzere bir dizi konuda aktif olarak kendilerini göstermelerine rağmen liberal partilerle koalisyon yapmadıkları için 1995 seçiminde barajı geçememiştir. Tüm bu girişimlere rağmen durum pek değişmemiş görülmektedir. 2014 Mayıs ayında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının yayınladığı listede, 56 ülke arasında Rusya'nın kadın siyasetçilerin siyasi temsil oranları

açısından 50. sırada yer alması, ülkedeki cinsiyet temsili konusunda sürmekte olan zorlukları göstermektedir (OBSE, 2015:15, 158-159).

Sivil toplum kuruluşları demokratik süreçlerin sağlıklı işlemesi ve adil seçim ortamının sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Ancak insan hakları kuruluşu olan Amnesty Internationalın (2008:3) yayınlarında Rusya'da özellikle seçim öncesi dönemlerde ifade, örgütlenme ve toplanma özgürlüğü haklarının kullanılmasına ilişkin kısıtlamanın getirildiği yer almaktadır. Bağımsız sivil toplum kuruluşlarının, siyasi muhaliflerin ve sıradan vatandaşların sivil ve siyasi haklar bakımından yaşadığı mahrumiyetten duyulan endişe dile getirilmiştir. Gerek kendi anayasasında gerekse uluslararası anlaşmalarda koruma altına alınan bu temel hak ve özgürlükler Rus yetkililer tarafından çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerle kısıtlanmaktadır. Seçimlerin teknik açıdan adil bir ortamda yapıldığı görülmesine rağmen 2003 seçimlerinde Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının vermiş olduğu taahhütlerin birçoğuna uymadığı açıklanmıştır. Duyulan endişenin odak noktası ise hükümetin seçim sürecinde devlet organlarını kullanarak muhalefete alan açmaması, seçim kampanyasının son günlerinde adayların kayıtlarının silinmesi olmuştur. Ancak gözlem, oy sayımı, itirazlara cevap konusunda ülkeye dair görüşler olumlu olmuştur (OSCEPA, 2003:1,7,8).

Bilgi Toplumu ve Demokrasi İlişkisi Bağlamında Rusya'da Siyasal Katılım

Siyasal katılımın en belirgin ve kurumsal şekli seçimlerdir. Kadınların, askerlerin, göçebelerin ve 25 yaş altı erkeklerin oy kullanma hakkı bulunmamakla birlikte, Rusların seçim geçmişi 12. yüzyıla kadar dayanmaktadır. 2 Ekim 1917 tarihinde uygulanan kurallarda bir yenileme yapılarak etnik, din, eğitim, cinsiyet kısıtlamaları düzenlenmiş; seçme ve seçilme hakkı kapsamı genişletilmiştir. Böylece 20 yaşına gelmiş herkes oy kullanabilmiştir. Bolşevik Devrimi ile meclis dağılsa da siyasal katılım politikasından vazgeçilmemiş, Sovyetler Birliği ve sonrasında Rusya Federasyonu'nda vatandaşlara seçim hakkı sağlanmıştır (Ministerstvo Oboronı Rossiyskoy Federatsii). Ülkenin mevcut anayasasınının 32. ve 60. maddelerinde Rusya vatandaşlarının devlet yönetimine doğrudan veya temsilcileri aracılığıyla katılabilecekleri, devlet ve yerel yönetim organlarını seçme hakları olduğu ve 18 yaşını dolduran vatandaşların bu hak ve sorumlulukları hür bir şekilde kullanabilecekleri belirtilmiştir (Bilgin, 2022:207).

Seçimlerin demokrasinin sağlayıcılarından biri olmasına rağmen bu şekliyle günümüz ihtiyaçlarını karşılamadığı, temsili demokrasi yerine katılımcı demokrasinin gerektiği bilgi toplumu kuramcılarının tartıştığı konular arasındadır. Katılımcı demokrasinin en büyük sağlayıcısı olarak da bilgi toplumunun yapı taşı iletişim teknolojileri görülmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinden internetin, tüm dünyanın ortak bir iletişim aracı olduğu ve diğer iletişim araçlarından farklı olarak makine-insan değil de insan-insan ilişkisine imkân veren yönü ile yeni bir yurttaşlık biçimi ortaya çıkardığı ifade edilmektedir (Timisi, 2003:21). Bu bağlamda hedef kitlesine etkileşimli ulaşmak isteyen herkes gibi siyasi partiler de artık internet aracılığıyla kitlelerine hitap etmektedir. Meydanlarda yapılan konuşmalar partilerin web sitelerinde, gönderilen toplu mesajlarda paylaşılırken, açılan sosyal medya hesaplarında içerikler üretilmektedir. Bu sayede geleneksel kitle iletişim araçlarında yaşanan yanıt verememe sorunu ortadan kalkmıştır. Şüphesiz ki bu da demokrasi ortamını beslemektedir (Castells, 2008:483-484). Dijital iletişim araçlarının demokratik süreçlere entegrasyonu noktasında Rusya'daki 2001 seçimlerinde internet desteğiyle yürütülen seçim kampanyaları siyasi bir çerçeveye oturtulmaya çalışılmıştır. Düzenlenen toplantıda Moskova Şehir Duması tarafından bu konuda kanun değişikliği teklifi sunulmuştur. Tasarı internet üzerinden yapılan seçim kampanyalarının resmileştirilmesini, bu kampanyalara ayrılan bütçenin seçim fonundan karşılanmasını ve geleneksel iletişim araçlarında olduğu gibi seçim gününde propaganda niteliğinde bilgilerin internet üzerinden paylaşımın yasaklanmasını kapsamıştır (Bolşakov vd., 2002:69). Bu, dijital platformun demokratik standartlara uygun olarak yönetilmesi amacıyla atılan önemli bir adımdır. Seçim kampanyalarına seçmenin aktif katılımı Rusya'da ki 18 Eylül 2016'da yapılan seçimlerde de görülmüştür. Seçime 14 parti katılmış ve bu süreçte seçim kampanyaları düzenlemişlerdir. Sosyal medya kullanımlarına bakıldığında Vkontakte, Facebook, Instagram, Twitter ve Odnoklassniki'nin popüler olarak kullanılan sosyal medya ağları olduğu görülmektedir. Genel olarak bakıldığında Zelenie Partisi dışında tüm partiler bu ağlardan en az ikisini

kullanmıştır. Seçimlerden birinci olarak çıkan Yedinaya Rossiya partisi Odaklassniki'deki ve Twitter'da rakiplerinin üç katı takipçi sayısı ile en fazla takipçisi olan parti olmuştur. Onu Liberalno-Demokraticeskaya Partiya, Kommunisticheskaya Partiya ve Yabloko partileri takip etmiştir (<https://jagajam.com/ru/blog/post/partii-v-socialnyh-setyah-predvybornaya-borba-za-vovlechennost-122318>). Böylece sosyal ağ ortamlarında partilerin oluşturduğu bu platformlarda vatandaşlar kendisini ifade etme ve sorularını kendisini temsil etmesini istediği adaya direk olarak sorma şansı bulmuştur.

Bilgi toplumunun getirdikleri ile insanlar artık kitlesellikten uzaklaşıp, bireyselleşmiştir. Dolayısı ile oy kullanma yöntemi de farklılaşmıştır. Bu farklılıklar göz önüne alınarak oy kullanma kanunlarında da bazı esneklikler yapılması gerekmektedir. Örneğin “evet mi, hayır mı?” tarzında bir oylama demokrasinin dokusuyla uyuşmamaktadır. Bu tarz bir oylamanın yerine tıpkı bazı şirketlerin hissedarlarına yaptıkları gibi sadece tercih değil yoğunlukları ve seçenek sıraları sorularak sanayi toplumunda yapılan bir oylamanın aksine “neyi kabul ettiği, ne kadar istediği” sorularının cevabının alınması önerilmektedir (Toffler, 1980:518-520). Rusya Aralık 1993 ve Haziran 2020 tarihlerinde anayasasında yapacağı değişiklikler için referanduma gitmiştir (Candan, 2022, s. 78-79). Rusya için yeni siyasi dönemi başlatan kararların halkın oylamasına sunulması demokrasi adına oldukça olumlu olsa da, referandumda sadece evet ve hayır oylamasının yapılması bilgi toplumu kuramcılarının tavsiye ettiği demokratik ortamı sağlamamıştır. Henüz bu tür bir siyasi seçim yapılmamış olsa da, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar zengin olan mevcut iletişim teknolojilerinden yararlanılarak internet tabanlı seçimlerin uygulanabilirliği Güney Afrika'nın, Almanya'nın, Estonya'nın gündemine gelmiştir. İnternet sayesinde ulaşılması zor yerlerde (bu Rusya için çok geçerli bir sebep) yurt dışındaki tüm vatandaşların, sağlık sorunu olanların seçime katılması sağlanabileceği konuşulmuştur. Ancak internet alt yapısını güçlendirme sürecinin yüksek maliyeti, bilgi gizliliğinin ve güvenilirliğinin tam olarak çözülmemiş olması siyasal katılımı internet ortamında teşvik etmenin önünde problem teşkil etmektedir (Bolşakov vd., 2002:70, 85, 86).

Bilgi Toplumu ve Demokrasi İlişkisi Bağlamında Rusya'da Eşitlik

Toplumsal süreçlere katılım, eğitim ve çok kültürlülük bağlamında eşit bir temel sağlamak, demokratik değerlerin güçlenmesine ve adil bir toplumun oluşumuna katkıda bulunmaktadır. Bir toplumun adilliği, azınlıklara verilen haklar üzerinden değerlendirilebilir. Rusya'nın federatif devlet niteliği, kurucusu olduğu Sovyetler Birliği'nden kalma çok uluslu özelliğe sahiptir. Rusya Federasyonu 81 federal bölgeden oluşmaktadır. Bu bölgeler arasında 21 Cumhuriyet, 6 toprak, 49 vilayet, 2 federe kent (Moskova ve St. Petersburg), 1 özerk vilayet, 10 özerk alan bulunmaktadır (Aleskerli, 2005). Rusya Federasyonu gücünü bu çok uluslu yapısından aldığı anayasasının 3. maddesinin 1. bendinde “Rusya Federasyonu'nda egemenliğin taşıyıcısı ve tek güç kaynağı, çok uluslu halkıdır.” şeklinde açıkça belirtmiştir (Rusya Federasyonu Anayasası). 2010'daki verilere göre Ruslar nüfusun %80,90'ını, Tatarlar %3,9'unu, Ukraynalılar %1,40'ını, Başkurtlar %1,15'ini, Çuvaşlar %1,05'ini, Çeçenler %1,04'ünü, Ermeniler %0,86'sını oluştururken 18 farklı etnik köken belirtilmiştir (Dolbik-Vorobey ve Voroeva, 2018:107). Bu durumda Rusya için azınlık kelimesi oldukça doğaldır. Anayasasının 69. maddesinde etnik olarak farklı olanlar “yerli halk” olarak, 71. maddenin 3. bendinde ve 72. maddenin 2. bendinde ise “ulusal azınlıklar” olarak tanımlanmış ve haklarının düzenlenmesi ve korunmasının devlet güvencesinde olduğu belirtilmiştir (Rusya Federasyonu Anayasası). Ancak anayasada ne yerli halk ne de azınlık için bir tanımlamaya yer verilmemiştir.

Azınlık hakları ve eşitlik, demokratik bir toplumda her bireyin haklarını koruma ve toplumsal adaleti sağlama amacı taşımaktadır. Rusya Federasyonu Anayasasının 19. maddesinin 2. bendinde vatandaşlarının sosyal, ırksal, ulusal, dilsel veya dini mensubiyet temelinde haklarının herhangi bir şekilde kısıtlanması yasaklanmıştır. 26. maddesinin 1. bendinde ise herkesin uyruğunu belirleme ve belirtme hakkının olduğu, bu konuda bir zorlamaya tabi tutulamayacağı ifade edilmiştir (Rusya Federasyonu Anayasası). Öte yandan Avrupa Konseyi Danışma Komitesinin 2002 tarihli Rusya değerlendirme raporunda, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme kapsamında ulusal hukuk ile uluslararası yükümlülükler arasındaki önemli boşluk vurgulanmıştır. Şöyle ki, yerel mevzuatın ayrımcılığı

tanımlamada eksik olduğu ve mevcut yasal savunma mekanizmalarının ülkedeki azınlıkları ayrımcılıktan etkili bir şekilde korumak için yetersiz olduğu belirtilmiştir (Malakhov ve Osipov, 2006:527). Bu bağlamda, ülkede yaşanan etnik sorunlara çözüm arayışları devam etmiştir. 20 Ağustos 2013 yılında dönemin başbakanı Dmirti Medvedev, 2014-2020 yılları arasında Rusya Federasyonu'nun çok uluslu halkının birliğini güçlendirmeyi, etnik gruplar arası ilişkileri uyumlaştırmayı ve Rusya halklarının etnokültürel çeşitliliğini teşvik etmeyi amaçlayan 718 sayılı federal hedef programını imzalamıştır. Etnokültürel gelişiminin güçlendirilmesi için bütçe fonunun yer aldığı yönetmelikte her yıl daha da fazla bütçe ayrıldığı dikkat çekmektedir (Provitelstvo Rossiyskoy Federatsii, 2013). Ancak Rusya'nın resmi politikaları ve anayasası çok uluslu nüfusun sorunlarını tanıyıp, kısmen düzenlese de bu standartların uygulanmasında sorun yaşanmaktadır. Avrupa Konseyi tarafından geliştirilen Ulusal Azınlıkların Korunmasına İlişkin Çerçeve Sözleşmesi kapsamında 13-25 Ocak 2014 yılında sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin Rusya ziyaretleri sırasında toplanan verilere göre Rusya'daki azınlık hakları ve eşitsizlik sorunları, farklı toplumsal gruplar arasında büyük farklılık göstermektedir. Özellikle savunmasız gruplar, belirli ayrımcılıklara maruz kalırken, diğerleri bölgesel özerklik ve haklara sahip olabilmektedir. "Slav olmayan görünüme sahip olanlar" şeklinde tanımlananlar; belge almakta zorluk yaşamakta, işsizlik, taciz ve keyfi tutuklamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Irksal önyargı, etnik gruplara güvensizlik ve ırkçı saldırılar gibi sorunlar giderek yaygın hale gelmiştir. Üstelik medyanın kültürel çeşitliliğe yeterince önem vermemesi ve olumsuz stereotipleri güçlendirmesi, çoğunluk üyelerinin azınlıkların yaşadığı sorunları anlamasını zorlaştırmaktadır (Prina, 2014:3). Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi, polislin irksal profillemeye dayalı uygulamalarının devam ettiği ve özellikle irksal ve etnik azınlıkların keyfi kimlik kontrolleri ve tutuklamalar ile hedef alındığı konusundaki endişelerini bildirmiştir. Polislin, etnik azınlık grup üyelerine yönelik taciz, fiziksel şiddet ve sözlü saldırıda bulunduğu da raporda yer almıştır. Özellikle Roman topluluğunu hedef alan irksal profillemenin, bazı bölgelerde orantısız şekilde tutuklamalara yol açtığı ve Roman bireylerin parmak izlerinin tekrar tekrar alındığı araştırmalarla belirlenmiştir. Ayrıca, 2017'de Tataristan'da Rus polislinin desteğiyle Roman evlerinin yıkılması, devlet aktörlerinin uyguladığı ayrımcılığın güncel bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır (Equal Rights Trust, 2018:86). Avrupa Konseyinin 2019 raporunda ise Rusya'nın etnik çeşitliliğini kabul etme çabalarına duyulan memnuniyetin yanı sıra, azınlık medyasının ve örgütlerinin faaliyet gösterdiği sınırlı ortama dair kaygılar ifade edilmiştir. 2017'den bu yana sivil toplum kuruluşlarına ve medyaya yönelik uygulanan "yabancı ajanlar" ve aşırıcılıkla ilgili mevzuat, azınlık örgütlerinin üzerindeki idari yükü artırmış, dış finansman alımını kısıtlamış ve faaliyetlerini sınırlamıştır. Bu durum faaliyetlerin genellikle tamamen kültürel ve sosyal bir boyuta taşınmasına neden olmuştur. Azınlıklara mensup bireyler, savunmasız oldukları bu ortamda, Ukrayna örneğinde olduğu gibi karmaşık devletlerarası ilişkilerin merkezinde kalmışlardır (Council of Europe Portal, 2019).

Rusya Federasyonu Anayasasında yer alan 26. madde ve 68. madde hükümleri, çoklu kültürlülüğün ve çok dilli yapının korunması ve dengelemesi amacıyla önemli ilkeleri içermektedir. Anayasa, her bireyin ana dilini kullanma, iletişim, eğitim, öğrenim ve yaratıcılık dilini serbestçe seçme hakkına vurgu yaparken, aynı zamanda cumhuriyetlere kendi resmi dillerini kullanma hakkını tanımaktadır (Rusya Federasyonu Anayasası). Ancak, bu haklarla ilgili olarak 2002'de diller yasasında yapılan değişiklikler, bazı kısıtlamaları beraberinde getirmiştir. Rusya'daki cumhuriyetlerin resmi dilleri için sadece Kiril alfabesini kullanmaları tebliğ edilmiştir. Aynı zamanda, 2003 ve 2004'te kanunlarda yapılan değişiklikler, ulusal-kültürel özerklik ile ilgili olarak kamu kuruluşlarının örgütlenme hakkını ve yetkilerini kısıtlamıştır. Bu düzenlemeler, çoklu kültürlülük ve dil çeşitliliğinin sınırlarını çizme çabalarını temsil ederken, aynı zamanda merkezi otoritenin etkinliğinin arttığını göstermektedir (Malakhov ve Osipov, 2006:526). Ana dil kullanma hakkına, dilin etkin aktarım araçlarından eğitim açısından bakıldığında özellikle 2017 yılından itibaren eğitim sürecinde merkezileşmeye gidildiği bunun da çok dilliliğe sınırlandırma getirdiği görülmektedir. Cumhuriyetlerin resmi dillerini tanıtmaya haklarının kapsamının daraltılması ve okullardaki dil politikalarının standartlaştırılmasına yönelik eğilimler (eşitlik olarak sunulurak), ulusal birlik söylemlerinin arkasında asimilasyon eğilimlerinin gizlendiğini düşündürmektedir. Bunun etkileri, Rusçaya vurgunun artması ve bölgesel dillerin

marjinalleştirilmesinin yanı sıra bölgelerin eğitim ve dil alanlarındaki özerkliğinin daralması olmuştur (Jankiewicz, Knyaginina ve Prina, 2020:90).

Rusya Anayasasının 43. maddesinde de belirtildiği üzere herkes eğitim hakkına sahiptir (Rusya Federasyonu Anayasası). Ve Rusya eğitim sistemi öğrencilere milliyetçi tezahürler, yabancı düşmanlığı ve aşırıcılıkla başa çıkma becerileri kazandırmayı hedeflemektedir (Sinyagina ve Rayfschnaydera, 2016:12627). Fakat bununla birlikte Irksal ve Etnik Azınlıklar Raporlarına bakıldığında kâğıt üzerinde olan bu kuralların tamamen uygulanmadığı görülmektedir. Özellikle Roman çocukların özel sınıflara ve okullara yerleştirme uygulaması yoluyla, eğitimde fiili ayrımcılıkla karşı karşıya kaldıklarını ve Roman çocukların, Roman olmayan çocuklarla karşılaştırıldığında çok düşük eğitim sonuçları ve okul bitirme oranlarına sahip olduklarını göstermektedir. STK raporu, eğitimde Romanların ayrıştırılmasının genellikle devlet kurumları tarafından kınanmadığını belirtmiştir (Equal Rights Trust, 2018:71).

Anayasasının 14., 19. ve 28. maddesinde de belirtildiği üzere Rusya Federasyonu laik bir devlettir ve vatandaşların haklarının sosyal, ırksal, ulusal, dilsel veya dini bağlılığa dayalı olarak herhangi bir şekilde kısıtlanması yasaktır. Herkesin vicdan özgürlüğü, din özgürlüğü, bireysel olarak veya başkalarıyla birlikte herhangi bir dini açıklama veya inanmama, dini ve diğer inançları özgürce seçme, sahip olma ve yayma ve bunlara uygun hareket etme hakkı da dâhil olmak üzere garanti altına alınmıştır (Rusya Federasyonu Anayasası). Diğer yandan özellikle 2014 sonrasına bakıldığında Rusya'da din ile ilgili kovuşturmaların arttığı görülmektedir. Dini faaliyetlerde yaşanan sorunlar, arazi alımının engellenmesi, ibadet yerlerine el koyma, başörtüsünün yasaklanması gibi sorunlardan özellikle Yehova'nın Şahitleri, Ortodoks olmayan Hıristiyan azınlıkları ve Müslümanlar etkilenmiştir (Equal Rights Trust, 2018:71, 82-85). 2020'ye gelindiğinde halk oylamasıyla güncellenen anayasa değişikliğinde Rusya'da yaşayan Ortodoks Rusların dışındaki halk ve etnik grupların haklarının korunmasına ilişkin madde yer almıştır (Candan, 2022:79).

Genel olarak bakıldığında Rusya ulusal azınlıkların kültürel farklılıklarını koruma çabalarına rağmen, toplumda homojenleşme eğilimi göstermektedir. Azınlıkların haklarını geliştirmek için mevcut araçlar genellikle sınırlandırılmış ve belirli anlatılara uyum sağlamak zorunda kalarak homojenleşmeye yönelik baskı altında kalmışlardır (Prina, 2015:15-16).

Bilgi Toplumu ve Demokrasi İlişkisi Bağlamında Rusya'da Hukukun Üstünlüğü ve Hukuk Devleti

Nasıl ki günümüzde İnsan Hakları Bildirisinin güncelliği ve modern topluma uyumu tartışılıyorsa, ülkelerin yönetim biçimlerini belirleyen anayasalarının da toplumun ihtiyacını karşılayacak şekilde güncellenmesi gerekmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Rusya'yı federal yapıya adım attıran anayasa 1993 yılında halk oylamasında %58,4 oranında evet oyu ile kabul edilmiştir. Hali hazırda kullanılan anayasa 1993 anayasasıdır (Konstitutsiya Rossiyskoy Federatsii, 2020). Rusya süreç içerisinde hukuk sistemini güncel tutmak adına anayasasında değişiklikler yapmıştır. 25 Aralık 1993 tarihinde yürürlüğe giren anayasada son değişiklik 03 Temmuz 2020 yılında yapılmıştır (Candan, 2022:76).

Güncelliğini korumaya çalışan bir hukuk devleti olarak Rusya'nın insan hakları evrensel standartları ihlallerini değerlendirdiğimizde Rusya için Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne 2022 yılına kadar toplam 3500 başvuru yapıldığı ve başvuruların 3317'sinde ihlal tespit edildiği görülmektedir. Başvuru konularında ilk sırayı özgürlük ve güvenlik alırken, diğerleri sırasıyla insanlık dışı aşağılayıcı muamele, adil yargılanma, etkili başvuru, mülkiyetin korunması, özel ve aile hayatına saygı gibi hak ihlalleri olmuştur (European Court of Human Right, 2023).

Bilgi toplumu bağlamında hukuk devletinin varlığını sürdürebilmesi için dijitalleşen dünyada da kapsayıcı olması gerekmektedir. Bu amaçla 28 Ocak 2002 tarihinde hükümet kararnamesiyle "Elektronik Rusya" Federal Hedef Programı imzalanmıştır (Ministerstvo Tsifrobogo razvitiya Svyazi i Massovih Kommunikatsiy Rossiyskoy Federatsii, 2014). 2002-2010 dönemini kapsayan program hukuk devletinin dijitalleşmesini hedeflemiştir. Bu program, ABD ve Japonya ile benzer nitelikte olup, hükümetin toplumla ilişkilerini güçlendirmeyi, hizmet sunumunu geliştirmeyi ve dijitalleşmeyi amaçlamıştır. Program kapsamında sivil toplumun gelişimi için yeni teknolojik

temeller oluşturularak internet aracılığıyla resmi bilgiler açıklanabilecek ve hükümet ile vatandaşlar, hükümet ile iş dünyası arasında etkileşim organize edilebilecektir (Bolşakov vd., 2002:17). Elektronik Rusya Programından 2008'deki ekonomik kriz sebebiyle istenilen sonuçlar alınmasa da dijitalleşmeden vazgeçilmemiş ve 20 Ekim 2010 tarihinde "Bilgi Toplumu (2010-2020)" devlet programı yürürlüğe sokulmuştur. İletişim ve Kitle İletişim Bakanlığının sorumluluğunda yürütülen programda bilgi ve telekomünikasyon teknolojileri kullanılarak toplum-devlet etkileşiminin sağlanması, devlet ve belediye hizmetlerinin elektronik hale getirilmesi, e-devlet hizmetlerine erişimin teşviki, sağlık, konut, toplumsal hizmetler, eğitim, bilim, kültür ve spor alanlarında elektronik hizmetlerin oluşturulması ve geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılacağı belirtilmiştir (Ministerstvo Tsifrobogo razvitiya Svyazi i Massovih Kommunikatsiy Rossiyskoy Federatsii, 2010). Devlet kurumu olan Rospatent'in 2022 yılı değerlendirmesine göre destekleyici yazılım ve donanım sistemlerinin oluşturulmasına yönelik çalışmaların tamamlanması için finansman eksikliğinden planlanan faaliyetlerin uygulanamadığı raporlanmıştır (Rospatent, 2021).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Rusya Federasyonu, bilgi teknolojisi kapsamında küresel düzeyde yaşanan gelişmelere karşı duyarsız kalmamış, bilgi toplumuna entegre olabilmek adına devlet düzeyinde stratejiler geliştirmiştir. Belirlenen stratejiler arasında belirli bir bütçenin gerektiği alt yapı yatırımlarıyla birlikte demokrasinin yapısını besleyen unsurlar da yer almıştır. Ekonomi temelli olmayan hedeflere temel hak ve özgürlükler bağlamında bakıldığında Rusya'nın gazetecilere uyguladığı sansür ve baskıyı bilgi toplumunun sağlayıcısı olan internet kullanıcılarına da yaşattığı yani eski alışkanlıklarını sürdürdüğü görülmektedir. Üstelik bu alışkanlık, ülkenin kurulduğu dönemle sınırlandırılmadan Sovyet Döneminde hüküm süren yönetim biçimine de dayandırılabilir. Sovyetlerden kalan merkezi yönetim anlayışı Roskomnadzor üzerinde kendisini göstermiş, yabancı kaynaklara yönelik dış tehdit algısı ve ulusal güvenlik gerekçesiyle sansür sürdürülmektedir. Sovyetlerden kalan tek miras temel hak ve özgürlükler alanında olmamıştır. Bu kez olumlu anlamda Sovyetler Döneminde mevcut olan siyasal temsil alanında seçme ve seçilme hakkı ülkenin kuruluş aşamasında mevcut olarak bulunmuştur. Süreç içerisinde etnik, din, eğitim, cinsiyet kısıtlamaları üzerinden düzenlenmiş, seçme ve seçilme hakkı kapsamı genişletilmiştir. Demokrasinin bir diğer unsuru olan siyasal katılım alanı bilgi toplumunun getirisi olan internet ortamlarıyla zenginleştirilmiştir. Bilgi toplumuna entegre bağlamında dijital seçim kampanyalarını ve seçim ortamı olarak kullanılan internet uygulamalarını resmi bir zemine oturtma çabası görülmektedir. Yeni iletişim teknolojilerinin müzakereci demokrasi ortamını sağladığı düşünüldüğünde, seçimlerde evet ve hayır yerine çoktan seçmeli seçeneklerin kullanılması önerilmektedir. Ancak Rusya'nın bu konuda bir gündemi bulunmamaktadır. Demokrasinin unsurlarından eşitliğe bakıldığında azınlık hakları yasal olarak belirli bir standarda kavuşturulmaya çalışılsa da uygulamada sorun yaşandığı görülmektedir. Demokratik süreçleri güçlendiren, azınlıkların savunucularından sivil toplum kuruluşu gibi savunucu mekanizmalara baskı yapıldığı, sosyal medya kullanımına kısıtlama getirdiği görülmektedir. Yaşanılan bu durum iletişim araçları sayesinde topluma bilgi temelli çözüm önerilerinin getirilmesinin ve katılımcı bir toplumun oluşturulmasının önünde zorluklar yaratmaktadır.

Genel olarak Rusya Federasyonu'nun bilgi toplumu hedeflerine ulaşabilmek adına yaptığı uygulamalarını demokrasinin unsurları açısından değerlendirdiğimizde ifade özgürlüğünde yaşanan sıkıntının demokrasinin tüm alanlarını doğrudan etkilediği görülmektedir. Demokratik ortamı besleyecek ekonomi temelli hedeflere bakıldığında ise 2008, 2010 ve 2020 yıllarında hedefler koyulduğu ancak bu hedeflere gerek ekonomik kriz gerekse de ülkenin son yıllarda sıcak savaş içerisinde yaşadığı kriz ülkenin önceliklerini değiştirmiş ve stratejilerin uygulanmasına engel teşkil etmiştir. Sonuç olarak "Elektronik Rusya" Federal Hedef Programı kapsamında başlatılan faaliyetlerde demokrasinin gelişimine katkıdan ziyade ülkenin alt yapı güçlendirilmesine odaklanıldığı ve bu konuda da amaçlananın yerine getirilemediği görülmektedir.

Etik Beyan

“Bilgi Toplumu ve Demokrasi İlişkisi Bağlamında Rusya Federasyonu.” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel kurallara, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamış ve bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir.

Çatışma Beyanı

Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

Kaynakça

- Aleskerli, Alesker. (2005). Rusya Federasyonu Anayasası. Erişim adresi: <https://www.anayasa.gen.tr/rusya.htm>
- Altıntaş, Barış., Borogan, Irina., Lissowsky, Michaela., Doğan, Zelal Pelin., Soldatov, Andrei. (2021). Focus human rights online censorship in Russia and Turkey – new social media legislation. Germany: Friedrich-Naumann-Stiftung für die Freiheit Truman Haus.
- Amnesty International. (2008). Russian Federation: Freedom limited - The right to freedom of expression in Russia. AI Endeksi: EUR 46/008/2008.
- Balaban Salı, Jale. (2018). Verilerin toplanması. İçinde Ali Şimşek. *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri.* (ss. 134*160). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Bilgin, Murat. (2022). Seçimler ve siyasi partiler. İçinde E. Hurma (Edt). *Konularına göre karşılaştırmalı dünya anayasaları.* (ss. 201-258). Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları.
- Bolşakov, S., Lanin, V., Meşkov, P., Panarin, İ. (2002). İnternet i vıborı. Moskva: RTSOİT.
- British Embassy Moscow. (2017). Digital rights in Russia: An analysis of the deterioration to freedom of expression online. Article 19, London.
- Candan, Kadir. (2022). Anayasal geçmiş, anayasa yapım süreçleri ve değişiklikleri bakımından ülke deneyimleri. İçinde E. Hurma (Edt). *Konularına göre karşılaştırmalı dünya anayasaları.* (ss. 7-90). Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları.
- Castells, Manuel. (2008). Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür. Cilt 1. Ağ Toplumunun Yükselişi. (Çev: Ebru Kılıç). 2. baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Council of Europe Portal. (2019). Directorate of communications. Erişim adresi: https://search.coe.int/directorate_of_communications/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680908d47
- Çetin, Sunay. (2010). Kamusal Karar Alma Sürecinde E-Demokrasi Uygulamaları ve Türkiye. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Çil, Serdar. (2015). Sosyal paylaşım siteleri ve demokratikleşme ilişkisi: Facebook örneği. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Radyo TV Sinema Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Demir, Nesrin. (2010). Demokrasinin temel ilkeleri ve modern demokrasi kuramları. Ege Akademik Bakış, 10 (2) 2010: 597-611.
- Dolbik-Vorobey, T. ve Voroeva, O. (2018). Statistika naseleniya i demografiya. Moskva: KNORUS.
- Equal Rights Trust (2018). Prava na ravenstvo i svobodu ot diskriminatsii v Rossii. ISBN:978-0-9957910-8-4
- European Court of Human Right. (2023). Statistical reports. Erişim adresi: <https://www.echr.coe.int/statistical-reports>
- Jankiewicz, Szymon., Knyaginina, Nadezhda., Prina, Federica. (2020). Linguistic rights and education in the republics of the Russian Federation: Towards unity through uniformity. Review of Central and East European Law, 45 (2020) 59-91.
- Konstitutsiya Rossiyskoy Federatsii. (2020). Erişim adresi: <http://constitution.kremlin.ru/>
- Lipman, Masha. (2005). Constrained or irrelevant: The media in Putin’s Russia. Current History, October 2005, 319-324.
- Malakhov, Vladimir ve Osipov, Alexander. (2006). The Category of minorities in the Russian Federation: A reflection on uses and misuses. In Book Sia Spiliopoulou Åkermark (Ed.) International obligations and national debates: minorities around the Baltic Sea (pp.495-542) Publisher: Mariehamn: Åland Islands Peace Institute.
- Ministerstvo Oboroni Rossiyskoy Federatsii. (yy). Vıborı i izbiratelnoe pravo v istorii. Erişim adresi: <http://stat.mil.ru/elections/history/more.htm?id=10767080@cmsArticle>

- Ministerstvo Tsifrobogo razvitiya Svyazi i Massovih Kommunikatsiy Rossiyskoy Federatsii. (2014). Elektronnyaya Rossiya (2002-2010 godı). Erişim adresi: https://digital.gov.ru/ru/activity/programs/6/?utm_referrer=https%3a%2f%2f
- Ministerstvo Tsifrobogo razvitiya Svyazi i Massovih Kommunikatsiy Rossiyskoy Federatsii. (2010). O gosudarstvennoy programme Rossiyskoy Federatsii informatsionnoe obşestvo (2011-2020 godı). Erişim adresi: <https://digital.gov.ru/ru/documents/3564/>
- Nadejdin İgor. ve Sedov, Vladimir. (7 Ekim 2021). Ona ne Umela Vıbirat Vragov. <https://lenta.ru/articles/2021/10/07/delo/>
- OBSE. (2015). Podderjka uçaştiya jensin v deyatelnosti političeskih partiy rukovodstvo. Warsaw: BDİPÇ OCSE.
- OSCEPA. (7 Aralık 2003). Vıborı v gosudarstvennyu Dumu Rossiyskoy Federatsii. Doklad po predvaritelnim vivodam i zaklučeniyam. <https://www.osce.org/files/f/documents/4/f/18284.pdf>
- Prina, Federica. (2015). The Position of natural minorities in Putin's Russia: Uniformity or diversity?. Cicero Foundation Great Debate Paper, No:15/08.
- Provitelstvo Rossiyskoy Federatsii. (2013). O federalnoy tselovoy programme ukrepleniye yedinstva Rossiyskoy natsii i etnokulturnoe razvitie naradov Rossii (2014 - 2020 godı). Erişim adresi: <http://static.government.ru/media/files/41d4862001ad2a4e5359.pdf>
- Richter, Andrei. (2021). Regulation of social media in Russia. Strasbourg: European Audiovisual Observatory.
- Rospatent. (2021). Otçet o realizatsii programı informatsionnoe obşestvo. Erişim adresi: <https://rospatent.gov.ru/ru/about/openrospatent/target-programs/otchet-gp-23>
- Rossiyskaya Gazeta. (16 Fevralya 2008). Federalnyı vıpusk. Erişim adresi: <https://rg.ru/gazeta/rg/2008/02/16.html>
- Rusya Federasyonu Anayasası. <http://www.constitution.ru/10003000/10003000-3.htm>
- Sinyagina, Natalya ve Rayfschnaydera, Tatiana. (2016). The Policy of multicultural education in Russia: Focus on personal priorities. International Journal of Environmental & Science Education. 2016, Vol. 11, No. 18, 12613-12628.
- Solak, Mehmet. (2022). Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması ve Olağanüstü Yönetim Usulleri. İçinde E. Hurma (Edt). Konularına göre karşılaştırmalı dünya anayasaları. (ss. 131-200). Ankara: TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları.
- Statistika akkauntov v sotsialnih setyah. Erişim adresi: <https://jagajam.com/ru/blog/post/partii-v-socialnyh-setyah-predvybornaya-borba-za-vovlechennost-122318>
- The World Factbook. (2024). Explore all countries-Russia. Erişim adresi: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/russia/#communications>
- Timisi, Nilüfer. (2003) Yeni iletişim teknolojileri ve demokrasi. Ankara: Dost Kitapevi.
- Toffler, Alvin. (1980). Üçüncü dalga. (Çev. Selim Yeniçeri). İstanbul: Koridor Yayıncılık.
- World Bank Group (2022). Reyting stran mira po urovnu rashodov na obrazovanie. Erişim adresi: <http://gtmarket.ru/ratings/expenditure-on-education/info>
- World Bank Group (2022). Reyting stran mira po urovnu volovogo natsionalnogo dohoda na duşu naseleniya. Erişim adresi: <http://gtmarket.ru/ratings/rating-countries-gni/rating-countries-gni-info>

EXTENDED ABSTRACT

Since the 1970s, there has been a transition from an industrial society to an information society, marked by significant societal changes at cultural, economic, and political levels driven by information, communication, and technology advancements. This transformation has raised expectations regarding technology's potential to liberate society and foster a participatory democratic environment. Countries undergoing this transition have developed strategies to address challenges and stay abreast of global developments, particularly in integration processes, to avoid lagging behind in the modern world. Building upon existing literature, this study explores the relationship between democracy and the information society, focusing on the evolving landscape resulting from the achievements of the information society. Specifically, it investigates the strategies and practices of the Russian Federation in this context, aiming to assess Russia's current status in terms of democracy and its progress towards becoming an information society. The study employs a literature review methodology to analyze Russia's efforts to integrate into the information society within the framework of democratic principles such as fundamental rights and freedoms, political representation, political participation, equality, rule of law, and the principle of a state governed by law. It examines how the functioning of democracy in the country reflects on the process of becoming an information society, addressing encountered challenges

through concrete examples. In the context of Russia's journey towards an information society, the study evaluates its strategies, crucial for assessing the country's democratic and information-based development. Russia has responded to global developments in information technology by developing state-level strategies to integrate into the information society. These strategies include substantial investments in infrastructure, as well as elements supporting the structure of democracy. However, despite efforts to transition towards a knowledge-based society, Russia has encountered challenges, particularly in areas related to freedom of expression, where censorship and suppression persist, hindering the evolution towards a more democratic society. Furthermore, despite efforts to address economic goals unrelated to democracy, the study finds that Russia's focus on strengthening infrastructure under the "Electronic Russia" Federal Target Program has outweighed contributions to democratic development. Economic crises and geopolitical conflicts in recent years have also diverted attention and resources from achieving the program's intended goals. In conclusion, the study highlights the challenges and complexities faced by the Russian Federation in its pursuit of becoming an information society while upholding democratic principles. It underscores the need for a comprehensive approach that integrates technological advancements with democratic values to achieve sustainable progress.